

Wojciech Necel

Troska o małżeństwo migranta i jego rodzinę w świetle instrukcji "Erga migrantes Caritas Christi"

Ius Matrimoniale 14 (20), 139-154

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Wojciech Necel SChr

**TROSKA O MAŁŻEŃSTWO MIGRANTA I JEGO RODZINĘ
W ŚWIETLE INSTRUKCJI
*ERGA MIGRANTES CARITAS CHRISTI*****Wprowadzenie**

Natężenie migracji polskich wewnątrz Unii Europejskiej powoduje, że zjawisko to przybiera coraz bardziej permanentny charakter i przyjmuje strukturalny wymiar. Stąd pilną wydaje się być potrzeba refleksji na temat współczesnych form ewangelizacji polskiej diaspory w państwach Unii i wypracowanie adekwatnych kanoniczno-pastoralnych wskazań, które winny wynikać z trzech źródeł: 1) z obowiązujących dyspozycji Stolicy Apostolskiej¹; 2) z uregulowań prawa partykularnego zainteresowanych diecezji²; 3) ze sprawdzonych w historii polskojęzycznego duszpasterstwa emigracyjnego zasad³. W duszpasterskim kontekście postrzegania współczesnych migracji Polaków ważną wydaje się być uroczysta aklamacja Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących wyrażona w instrukcji *Erga migrantes caritas Christi* z 3 maja 2004 roku stwierdzająca, że „Kościół zawsze postrzegał w migrantach Chrystusa”⁴. Wspólnym mianownikiem proponowanej refleksji może być przesłanie Benedykta XVI z 15 maja 2008 roku, skierowane do uczestników ple-

¹ Por. Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi* (dalej EMCC), Wrocław 2007.

² Np. Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, *Eine Kirche in vielen Sprachen und Völkern*, Bonn 2003; por. W. Necel, *Nowe regulacje obcojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech według instrukcji „Eine Kirche in vielen Sprachen und Völkern”*, w: *Śladami współczesnego migranta w Niemczech* (red. W. Necel, S. Ochalski, B. Gembala), Pelplin 2005, s. 51-68.

³ Por. Sz. Wesoły, *Wytyczne odnośnie założeń w duszpasterstwie emigracyjnym*, w: *W służbie emigracji*, Londyn 1994, s. 117-124.

⁴ EMCC nr 12.

narnej sesji Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących: „Trzeba odważnie i wytrwale bronić rodziny migrantów”⁵.

Jeżeli przywołana instrukcja Papieskiej Rady zjawisko migracji rozpatruje jako „znak czasu”⁶, to tym bardziej w ścisłym powiązaniu z *Erga migrantes...* jako „znak czasu” mamy prawo rozpatrywać wyzwania, jakie niosą dla Kościoła w Europie polskie migracje. Zasadzają się one na obywatelstwie europejskim i dynamice rynku pracy⁷. Postrzega się je jako jeden z istotnych komponentów społecznej, politycznej, ekonomicznej i demograficznej rzeczywistości Unii i jako takie rodzą nowe zadania duszpasterskie tak dla Kościoła lokalnego swojego pochodzenia (*a quo*), jak i Kościoła lokalnego miejsca nowego zamieszkania, czy choćby tylko czasowego zatrzymania (*ad quem*), a także dla struktur polskojęzycznego duszpasterstwa w państwach Unii. Rodzące się wyzwania wymuszają między wymienionymi Kościołami adekwatną współpracę⁸, w której szczególne miejsce zajmują dotychczasowe ośrodki duszpasterstwa polonijnego. Systematyzując zadania Kościoła w Polsce i Kościołów lokalnych w państwach Unii Europejskiej goszczących polskich emigrantów oraz rolę struktur polskojęzycznych ośrodków duszpasterskich wobec nowo przybyłych polskich migrantów, pilnego pochylenia się i refleksji wymaga apostołat na rzecz ich małżeństw i rodzin. O ich dramatach i bólach świadczą pojawiające się coraz częściej informacje, między innymi o podziałach i rozpadzie małżeństw oraz rodzin dotkniętych migracją, o rosnącej w Polsce liczbie eurosierot, czy o „wirtualnych rodzicach” wypełniających funkcje wychowawcze wobec swoich dzieci poprzez internet czy telefon komórkowy⁹.

⁵ Benedykt XVI, *Trzeba odważnie i wytrwale bronić rodziny migrantów*, „L'Osservatore Romano” (pl) 29 (2008) nr 6, s. 42-43.

⁶ EMCC nr 14; por. A. Marchetto, *Le migrazioni: segno di tempi*, w: *La sollecitudine della Chiesa verso i migranti*, Libreria Vaticana 2005, s. 28-40.

⁷ Por. Art. 17 Traktatu z Maastricht z 7 lutego 1992 roku powołujący Unię Europejską; W. Nieceł, *Polacy w państwach Unii Europejskiej wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, Ateum Kapłańskie 90 (2008) nr 1 (956), s. 132-136; tenże, *Polskojęzyczne duszpasterstwo w państwach UE wobec procesów integracji europejskiej*, „Studia Towarzystwa Chrystusowego” 5 (2004) z. 5, s. 42-43.

⁸ EMCC nr 70-72.

⁹ Por. E. Winnicka, *Eurosieroty*, *Polityka* nr 46 (2629) z dnia 17 listopada 2007 r., s. 34-40; *Szokujący raport: migranci porzucają swoje dzieci*, *Dziennik „Polska”* z dnia 25 lipca 2008: „<<Polska>> dotarła do raportu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. Wynika z niego, że w ubiegłym roku aż 1299 polskich dzieci trafiło do domu dziecka lub rodzin zastępczych dlatego, że przestali się nimi interesować pracujący za granicą rodzice. Właśnie te dzieci to najtragiczniejsze ofiary powszechnego zjawiska nazywanego eurosierotami. (...) Każdy przypa-

1. Typologia emigrujących a wyzwania duszpasterskie

Typologia zjawiska migracji Polaków wewnątrz Unii jest bardzo trudna i wynika z problemów definicyjnych. Brak możliwości monitorowania mobilności Polaków na obszarze Unii Europejskiej oraz sezonowość wyjazdów powoduje, że trudno jest jednoznacznie określić zarówno liczbę Polaków aktualnie przebywających poza granicami kraju, jak i dać możliwie precyzyjną odpowiedź na pytania związane z samookreśleniem się migrantów¹⁰. Próba zdefiniowania pojęcia „polski migrant” jest tym trudniejsza, że nie chodzi tylko o wypracowanie określenia z punktu nauk socjologicznych, ekonomicznych czy statystyczno-demograficznych, ale konieczne jest uwzględnienie zabarwionych emocjonalnie aspektów historycznych. Z duszpasterskiego punktu widzenia ważne jest, aby wśród gromadzących się w polskojęzycznych ośrodkach duszpasterskich dostrzegać zarówno „starych” polskich emigrantów w drugim i dalszych pokoleniach, jak i „wyrzuconych” poza ojczyznę w okresie tak zwanej emigracji solidarnościowej oraz tych wszystkich, którzy wyruszyli na europejskie szlaki po włączeniu Polski w strukturę Unii Europejskiej. We wskazanych ośrodkach adekwatną opieką duszpasterską trzeba również otoczyć wszystkich wiernych mówiących po polsku, jak i tych, którzy w jakiś inny sposób utożsamiają się z Polską i jej rodzimą kulturą¹¹. Duszpasterze polonijni dostrzegając tak naszkicowane różnicowania, winni łączyć wszystkich i każdego z osobna z Chrystusem w Jego Kościele¹².

dek długotrwałego rozłączenia rodziny jest dla dziecka niekorzystny, nawet gdy wyjeżdża tylko jedno z rodziców – (...) Jednak gdy dziecko traci oboje rodziców i trafia do placówki wychowawczej, to doznaje najgorszej krzywdy, która potem mocno odbija się na całym jego życiu. (...) Najpierw ulica, alkohol, narkotyki. Potem policyjna izba dziecka. A na koniec bidul i brak przyszłości. Taki los czeka większość z 1300 dzieci porzuconych przez rodziców, którzy wyruszyli za chlebem”.

¹⁰ Por. J. Bakalarz, *Podstawowe problemy duszpasterstwa rodzin migrantów*, Collectanea Theologica 51 (1981) z. II, s. 163-172.

¹¹ Por. T. Talik, *Widziane z Niemiec*, w: *Sentire cum Societate* red. W. Nəcəl, Poznań 2007, s. 209-224.

¹² Por. B. Gieźma, *Migracja jako znak czasu i wyzwanie dla duszpasterstwa Kościoła*, „Studia Salvatoriana Polonica” 2 (2008) s. 72-75.

2. Kościół *a quo* wobec emigrujących małżeństw i rodzin

Za duszpasterskie przygotowanie wyjeżdżającego samotnie, z małżonkiem czy wreszcie z całą rodziną odpowiedzialny jest przede wszystkim ich biskup diecezjalny oraz ich proboszcz¹³. Oni to, mocą swojego pasterskiego urzędu, zobowiązani są do nieustannego apelowania, że „rodzina ma prawo istnieć i rozwijać się jako rodzina”¹⁴, a władze publiczne winny wypracować politykę nie dyskryminującą rodzinę „w kwestiach prawnych, gospodarczych, społecznych i finansowych”¹⁵. Biskup oraz proboszcz zamierzającym opuszczenie rodzinnych stron i przygotowującym się do migracji powinni przypominać o prawie do migracji, ale też o prawie do nie emigrowania i obowiązku poszukiwania rozwiązań swoich problemów w kraju. Migracja z natury swojej dynamiki zdaje się być egzaminem wiary migrantów oraz weryfikacją współodpowiedzialności za Kościół i za swoje chrześcijańskie życie. Dlatego też, w ramach przygotowania do wyjazdu, powinni być oni uświadomieni o chrześcijańskim obowiązku prowadzenia życia zgodnego z Ewangelią w miejscu przyszłego stałego czy czasowego zamieszkania, a także o tym, że różnice kulturowo-religijne czy językowe w żadnym wypadku nie powinny stanowić dostatecznej przyczyny, aby w nowym miejscu osiedlenia nie korzystać z „dóbr duchowych Kościoła, zwłaszcza zaś słowa Bożego i sakramentów”¹⁶. Wyjeżdżający powinni być również przygotowani na spotkanie z szeroko pojętą „innością” Kościoła miejsca zatrzymania, która to z racji swych ewangelicznych korzeni, w żadnym wypadku nie pozwala na wartościowanie swojej i obcej duchowości¹⁷.

W przygotowaniu wiernych do emigracji ważne jest przekazanie informacji o sieci polskojęzycznego duszpasterstwa w państwach Unii Europejskiej oraz wskazanie, że celem duszpasterstwa na rzecz Polaków żyjących w diasporze w Europie nie jest budowa polskiego getta kulturowo-językowego¹⁸ ani proste przeszczepianie polskich form duszpasterskich na tereny innych Kościołów lokalnych czy pa-

¹³ EMCC art. 18 par. 1.

¹⁴ *Karta Praw Rodziny*, art. 6.

¹⁵ Por. Tamże, art. 9.

¹⁶ *Kodeks Prawa Kanonicznego* (dalej KPK) kan. 213.

¹⁷ Por. EMCC nr 39-43.

¹⁸ Por. Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, *Eine Kirche in vielen Sprachen und Völkern ...*, nr 4. 1: „(...) kann ein perpetuierter Gaststatus im fremden Land überwunden werden”.

rafi terytorialnych¹⁹. Polacy migrujący w granicach państw Unii powinni wiedzieć, że tak jak ich rodzimy Kościół lokalny i parafia terytorialna obejmowały wszystkich zamieszkałych na ich terenach, tak i Kościół lokalny i parafia terytorialna nowego miejsca zamieszkania obejmują odpowiednio wszystkich wiernych²⁰, a oni sami staną się pełnoprawnymi członkami tamtejszego Kościoła diecezjalnego i parafii terytorialnej. Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi* wskazując na kodeksową definicję parafii terytorialnej, zauważa, że dzięki przybyzsom staje się ona wspólnotą interkulturową i wielojęzyczną²¹. Dlatego też polska rodzina, przygotowująca się do włączenia w wielki unijny nurt migrantów, już w chwilą wyjazdu z kraju powinna być przekonana, że koniecznym warunkiem integracji kościelnej²² jest zarówno uszanowanie własnej tożsamości kulturowo-religijnej, jak i otwarcie się na duchowość Kościoła nowego miejsca zatrzymania się czy zamieszkania²³.

Migracja niesie ze sobą wielorakie niebezpieczeństwa dla świętości życia małżeńskiego i dla wspólnotowości rodziny. Duszpasterze w szczególnie sposób powinni przypominać przygotowującym się do migracji, że w swoim małżeństwie i rodzinie żyją i tworzą wspólnotę życia i miłości, ustanowioną i wyposażoną przez Stwórcę we właściwe prawa i obowiązki²⁴. Stąd jeszcze przed wyjazdem powinni rozważyć w swoim sumieniu przyszłe zyski i ewentualne straty spowodowane zmianą stylu życia poprzez rozłąkę z małżonkiem i rodziną. Migrujący winni także odpowiedzieć sobie na pytania: czy migracja nie narusza, a jeżeli tak to w jakim stopniu, jedności i nierozdzielności ich życia małżeńskiego²⁵ oraz podstawowego prawa rodziny do istnienia i rozwijania się we wspólnocie rodzinnej²⁶?

¹⁹ Por. EMCC nr 44-48.

²⁰ Por. KPK kan. 372 par. 1 i kan. 518.

²¹ EMCC nr 90; por. W. Neeel, *Wokół zasad duszpasterstwa na rzecz Polaków na obczyźnie*, „Collectanea Theologica” 77 (2007) z. 4, s. 208-211; Sz. Wesoły, *Wytyczne odnośnie założeń w duszpasterstwie emigracyjnym ...*, s. 117-124.

²² EMCC nr 90.

²³ Tamże, nr 70-71; por. J. Ratzinger, *Europa – jej duchowe podstawy wczoraj, dziś i jutro*, Niedziela. Dodatek Akademicki nr 14 z 14 października 2001, s. IV.

²⁴ Konstytucja dogmatyczna o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, nr 48; por. K. Lubowiecki, *Duchowość małżeńska w nauczaniu Jana Pawła II*, Kraków 2005, s. 230-236.

²⁵ KPK kan. 1128.

²⁶ Por. *Karta Praw Rodziny*, art. 6.

Migrujący powinni wiedzieć, że nawet wówczas, gdy wyjazdy przyjmują charakter emigracji pracowniczej nastawionej na poprawę bytu materialnego rodziny²⁷, na obojgu rodzicach spoczywa bardzo poważny obowiązek i prawo wychowania swoich dzieci w duchu chrześcijańskim²⁸. Dlatego też pasterze Kościoła *a quo* w ramach swoich duszpasterskich zadań wobec powierzonych wspólnot powinni nieustannie podejmować trud informowania przygotowujących się do migracji o trudnościach wychowawczych, jakie mogą przeżywać ich dzieci, a szczególnie o narastającym w Polsce zjawisku eurosierot. W ramach podejmowanych obowiązków pasterskich biskup Kościoła lokalnego i proboszcz parafii mają obowiązek wyczulać samotnie wyjeżdżające kobiety o problemach, z jakimi spotykają się na emigracji. Wyjeżdżające winny wiedzieć, że często pozbawione elementarnych praw będą przyjmowane do pracy „na czarno” jako niewykwalifikowana siła robocza, a nierzadko same, obok dzieci, staną wobec smutnego procederu, jakim jest „handel ludźmi”²⁹.

W duszpasterskim przygotowaniu małżeństwa i rodziny do migracji trzeba również zwrócić uwagę na to, czy migracja jednego z małżonków nie jest ucieczką od małżeństwa i rodziny. Jeżeli za publikatorami przyjmujemy informację, że co trzecie polskie małżeństwo dotknięte migracją rozchodzi się, to kryzysu tych małżeństw, w znacznym procencie przypadków można szukać jeszcze przed wyjazdem, a emigracja jednego z małżonków tylko dopełnia erozję życia małżeńskiego czy rodzinnego i już w samym zamiarze jest sposobem na porzucenie sakramentalnego małżeństwa i chrześcijańskiej rodziny.

Szczególnie tam, gdzie liczba emigrantów bądź przygotowujących się do emigracji jest znaczna, do zadań biskupa diecezjalnego *a quo* należy obowiązek stałego poszukiwania, tak w szeregach duchowieństwa diecezjalnego jak i zakonnego, kandydatów do duszpasterstwa emigracyjnego, a następnie właściwe ich przygotowanie do tej specjalistycznej działalności w Kościele *ad quem*. W przygotowaniu tym ważne miejsce powinna zająć problematyka duszpasterska małżeństw i rodzin emigrantów. Kandydatów na misjonarzy/ka-

²⁷ Por. W. Necel, *Polacy w państwach Unii Europejskiej wezwaniem dla Kościoła w Polsce*, „Ateneum Kapłańskie” 151 (2008) z. 1 (596) s. 128-131.

²⁸ KPK kan. 226 par. 2; *Karta Praw Rodziny*, art., 5; A. Pawłowski, *Wychowanie do tożsamości – tożsamość narodowa jako wartość niezbędna dla człowieka*, „Studia Towarzystwa Chrystusowego” 8 (2006) z. 8, s. 63-81.

²⁹ Por. EMCC nr 5; Pontificio Consiglio della Pastorale per i Migranti e gli Itineranti, *Orientamenti per la pastorale della strada*, Città del Vaticano 2007, nr 85-115.

pelanów emigracyjnych biskup Kościoła *a quo* kieruje do pracy duszpasterskiej w polskich środowiskach emigracyjnych według procedur kanonicznych wskazanych w instrukcji *Erga migrantes caritas Christi*³⁰. Celem ustabilizowania troski duszpasterskiej wobec emigrantów zadanie przygotowania misjonarzy/kapelanów powinno być podejmowane w ścisłej współpracy tak z Konferencją Episkopatu *a quo*, jak i Konferencją Episkopatu *ad quem*³¹. Waga i złożoność problematyki duszpasterstwa emigrantów powinna również znaleźć adekwatne reperkusje w formacji pastoralnej w seminariach duchownych³² i to łącznie z praktyką duszpasterską obejmującą zagadnienia apostołatu „wśród”, „dla” i „z” migrantami³³. Zjawisko emigracji charakteryzuje się dużą zmiennością, dlatego też celem badania natężenia emigracji Polaków, jej kierunków, wpływu na życie rodzinne i małżeńskie Konferencja Episkopatu Polski, jak i poszczególni biskupi diecezjalni dla wypracowania właściwych metod duszpasterskich mogą posługiwać się wyspecjalizowanymi instytucjami naukowymi³⁴.

Biskup diecezjalny i proboszcz parafii z racji swoich duszpasterskich urzędów swoją troską zobowiązani są objąć także pozostających w kraju członków rodzin emigrantów. W tej trosce ważne miejsce zajmuje diecezjalna i parafialna modlitwa za tych, którzy wyjechali i przebywają poza swoją wspólnotą etniczną, rodzinną i poza Kościołem lokalnym czy parafią pochodzenia. W sposób uroczysty może się ona wyrażać w diecezjalnych i parafialnych dniach modlitwy w intencji emigrantów połączonych z obchodami Światowego Dnia (Tygodnia) Modlitwy w intencji migrantów³⁵, który obchodzony jest w Kościele rzymsko-katolickim w niedzielę po Objawieniu Pańskim³⁶, a którego tematyka od ponad 20. lat wyznaczona jest specjalnym papieskim orędziem.

³⁰ EMCC nr 71; art. 5 i art. 12; por. J. Bakalarz, *Misjonarz migrantów w prawodawstwie powszechnym Kościoła*, Poznań 1992, s. 92-98; V. de Paolis, *Il missionario per i migranti: carisma, compiti e preparazione*, „On the Move” 13 (1983) s. 116-182.

³¹ EMCC art. 18 par. 2.

³² Tamże, art. 18 par. 3.

³³ Tamże, nr 71 i 100; por. Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Pastores dabo vobis*, nr 58.

³⁴ Por. Tamże, nr 70-71.

³⁵ Tamże, nr 72.

³⁶ Por. A. Sodano, *List do kard. S. Hamao Przewodniczącego papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych z dnia 14 października 2004 roku*: „(...) della Giornata Mondiale (del Migrante e del Rifugiato) sia celebranta la domenica dopo l'Epifania: essa sarà, quindi, la prima domenica dopo l'Epifania quando questa è spostata alla domenica e la secon-

3. Niektóre aspekty troski Kościoła *ad quem o imigrantów i ich rodziny*

Biskup diecezjalny jest pierwszym odpowiedzialnym za specjalistyczne duszpasterstwo na rzecz imigrantów i ich rodzin³⁷. Swoją troskę o przybyszów wypełnia poprzez budowanie w powierzonym sobie Kościele lokalnym kultury przyjęcia obcych oraz solidarności z nimi. W duszpasterskiej posłudze wobec diecezjan zwraca uwagę na to, że do kreowania kultury przyjęcia i solidarności z przybyszami nie wystarczy oparcie się na sprawiedliwości. Kultura przyjęcia imigrantów, jako podstawa duszpasterstwa imigrantów, wymaga ciągłego kształtowania Kościoła lokalnego i parafii terytorialnych jako wspólnot, solidarnych z przybyłymi. W myśl instrukcji *Erga migrantes...*, postawa solidarności to nie tylko postawa tolerancji „obcości” przybysza, a więc tolerancja jego języka czy zwyczajów itd., ale to postawa naznaczona wolą dzielenia się sobą z imigrantami dla ich dobra. Wyraża się ona ostatecznie w kulturze przyjęcia imigranta i jego rodziny, w szacunku do tajemnicy ich inności i odrębności oraz w przestrzeganiu prawa do małżeńskiej i rodzinnej intymności³⁸. W tak pojętym wymiarze solidarności wspólnota Kościoła diecezjalnego i poszczególne parafie stają się ostatecznie wspólnotami interkulturowymi i wielojęzycznymi.

W przepowiadaniu Ewangelii swoim diecezjanom biskup powinien wskazywać, że punktem wyjścia w procesie otwierania się wspólnoty diecezjalnej i diecezjalnych wspólnot parafialnych na potrzeby rodziny migracyjnej jest wsłuchiwanie się w ich potrzeby. Zapoczątkowuje ono proces zapoznawania się z przybyłymi i pozwala wejść na drogę dialogu i wielopłaszczyznowej współpracy. Umożliwia ono rozpoczęcie procesu otwierania się Kościoła diecezjalnego i parafii terytorialnej na kulturowo-religijną inność imigrantów oraz uznania w nich równoprawnych partnerów³⁹. Ostatecznie stałym „punktem odniesienia dla wspólnoty chrześcijańskiej w zakresie przyjmowania mi-

do domenica dopo l'Epifania quando questa resta al 6 gennaio”. Konferencja Episkopatu Polski w 1973 roku ustaliła, że Dzień Emigranta Polskiego obchodzony będzie w Polsce i w środowiskach emigracji polskiej 3 maja w Uroczystość Królowej Polski i Święto Konstytucji 3 Maja.

³⁷ EMCC art. 16-18.

³⁸ Tamże, nr 39; por. Jan Paweł II, Adhortacja *Ecclesia in Europa*, nr 101 i 103.

³⁹ Por. EMCC nr 36.

grantów i wędrujących oraz nawiązywania z nimi dialogu jest osoba Chrystusa, naszego Pana⁴⁰.

Podkreślanie, w ślad za *Erga migrantes caritas Christi*, w polskojęzycznym duszpasterstwie w państwach Unii Europejskiej centralnej roli imigrantów i ich rodzin oraz wskazywanie na konieczność ochrony ich praw w nowym miejscu stałego bądź tymczasowego zamieszkania prowadzi do przywołania dwóch podstawowych praw rodziny imigracyjnej, a mianowicie prawa do korzystania z dóbr duchowych Kościoła, a zwłaszcza słowa Bożego i sakramentów w Kościele lokalnym i parafii terytorialnej miejsca osiedlenia⁴¹, oraz prawa do „podążania własną drogą życia duchowego (...) zgodnie z doktryną Kościoła”⁴². Odpowiedzialnym za przestrzeganie tych praw jest właściwy biskup diecezjalny⁴³ oraz proboszcz parafii terytorialnej miejsca zamieszkania⁴⁴. Jako pasterze Kościoła diecezjalnego czy parafialnego, swoją duszpasterską posługą powinni objąć odpowiednio wszystkich wiernych, niezależnie od kultury, języka czy duchowości.

W swojej posłudze na rzecz przybyszów biskup diecezjalny może wspierać się wikariuszem biskupim⁴⁵ lub powołać w kurii diecezjalnej specjalny wydział zajmujący się duszpasterstwem imigrantów⁴⁶. Powinien on również erygować, według możliwości, okoliczności, skuteczności i potrzeb, odpowiednie struktury duszpasterskie dla duszpasterstwa imigrantów i ich rodzin⁴⁷, albo w inny sposób starać się zaradzić ich potrzebom duchowym tak, by ostatecznie nie czuli się obcymi w przyjmującym ich Kościele lokalnym i parafii terytorialnej⁴⁸. Aby przybysze i ich rodziny w sposób dostateczny mogli korzystać z dóbr duchowych Kościoła, biskup diecezjalny w ramach wypracowanych struktur może tę formę działalności duszpasterskiej powierzyć specjalnemu kapelanowi/misjonarzowi imigrantów, który posługuje się językiem emigrantów oraz zna specyfikę ich duchowości i kultury⁴⁹. W tym celu, przy zachowaniu procedur tak dla księ-

⁴⁰ Benedykt XVI, *Trzeba odważnie i wytrwale bronić rodziny migrantów ...*, s. 43.

⁴¹ KPK kan. 213.

⁴² Tamże, kan. 214.

⁴³ Tamże, kan. 283 par. 1.

⁴⁴ Tamże, kan. 529 par. 1.

⁴⁵ Por. Tamże, kan. 476 oraz kan. 477-481.

⁴⁶ EMCC art. 16 par. 1.

⁴⁷ Por. Tamże, art. 6-7 i art. 16 par. 2.

⁴⁸ Tamże, nr 92.

⁴⁹ Tamże, nr 75-85 oraz art. 4-11.

ży diecezjalnych, jak i zakonnych⁵⁰, zapewnia struktury duszpasterstwa polskojęzycznego w odpowiednio przygotowanych kapelanach/misjonarzach. Oni to podejmowaną troskę o imigrantów i ich rodziny dzielą kumulatywnie z proboszczami właściwych parafii terytorialnych. Natomiast sami proboszczowie, nawet wówczas, gdy na terenie ich parafii duszpasterstwo migrantów powierzone jest kapelanom/misjonarzom migrantów, zobowiązani są do szczególnej duszpasterskiej pieczy nad przybyszami⁵¹. Na biskupie diecezjalnym i proboszczu parafii terytorialnej miejsca stałego bądź czasowego zamieszkania imigrantów i ich rodzin spoczywa również obowiązek wspierania ich tak, „by małżonkowie i rodzice otrzymali pomoc do wypełniania własnych obowiązków”⁵². Jednym z tych zadań jest umożliwienie przybyszom uczestnictwa w niedzielnej Mszy Świętej, która jest sercem i centrum życia osobistego, małżeńskiego i rodzinnego imigranta⁵³. Podstawową formą opieki nad małżeństwami i rodzinami emigracyjnymi jest duszpasterstwo ogólne, czyli obok udziału całej rodziny w niedzielnym zgromadzeniu eucharystycznym, z odpowiednią homilią czy kazaniem, również katecheza dorosłych, dzieci i młodzieży, nabożeństwa eucharystyczne i okresowe, wizyty duszpasterskie w rodzinach. W tym miejscu trzeba wskazać, że ze względu na stopień integracji, szczególnie w drugim i dalszych pokoleniach, ważne jest przekazywanie prawd wiary w języku miejscowym, gdyż dzieci i młodzież niedostatecznie mogą znać język ojców, aby zrozumieć przekaz prawd wiary i podjąć pracę nad swoim sumieniem. Troska biskupa diecezjalnego o duszpasterstwo etniczne w diecezji wyraża się również w odpowiedzialności za ducha porozumienia i współ-

⁵⁰ Tamże, art. 4-5 oraz art. 7.

⁵¹ Tamże, nr 24.

⁵² KPK kan. 529 par. 1.

⁵³ Por. Benedykt XVI, *Trzeba odważnie i wytrwale bronić rodzin migrantów*, ..., s. 43: „Małżonkowie w swoim codziennym życiu powinni postępować na wzór Chrystusa, który „umiłował Kościół i wydał za niego siebie samego” (Ef 5,25): ten najwyższy wyraz miłości jest przypomniany podczas każdej Mszy św. Dlatego też dla duszpasterstwa rodzin ta podstawa sakramentalna winna Stanowić punkt odniesienia o fundamentalnym znaczeniu. Temu, kto chodzi na Mszę św. – a trzeba ułatwić jej odprawianie również dla migrantów i wędrujących – Eucharystia bardzo wyraźnie przypomina o jego rodzinie, małżeństwie i jest zachętą, by swoją aktualną sytuację przeżywał w perspektywie wiary, szukając w Bożej potrzebnej do tego sily”; J. Guzikowski, *Rola Eucharystii w życiu polskiej rodziny na emigracji*, „Studia Towarzystwa Chrystusowego” 8 (2006) z. 8, s. 101-114; Z. Zimowski, *Troska i odpowiedzialność. Słowo Delegata Konferencji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Emigracji*, 3 maja 2008.

pracy między proboszczami parafii terytorialnych a kapelanami/misjonarzami etnicznych placówek duszpasterskich⁵⁴.

W realizacji tej szeroko pojętej opieki duszpasterskiej nad imigrantami z Polski i ich rodzinami biskup diecezjalny, jak i proboszcz parafii terytorialnej powinni zaangażować laikat⁵⁵. Pomoc laikatu na rzecz rodziny imigracyjnej jest szczególnie ważna w pierwszym okresie pobytu w nowym miejscu zatrzymania się czy zamieszkania⁵⁶, kiedy to często naruszane są niezbywalne prawa imigranta i jego rodziny, w tym również tak ważne, jak prawo do pracy i godziwego wynagrodzenia⁵⁷ oraz prawo do integralności małżeństwa i rodziny⁵⁸. Dlatego też potrzebna jest wieloraka pomoc i to nie tylko materialna, ale również socjalna i prawna.

Na duszpasterzach uwzględniających głębokie i różnorodne przemiany rodziny emigracyjnej spoczywa obowiązek ich wspierania. W tym celu powinni między innymi pomagać rodzinom migracyjnym w rozumieniu ich powołania i określeniu nowego modelu życia małżeńskiego i rodzinnego, w którym występują z jednej strony elementy tradycyjne, łączące rodzinę i małżeństwo z ojczystym dziedzictwem, a z drugiej – elementy nowe, włączające przybyszów i ich dzieci w życie miejscowej społeczności. W szeroko rozumianej posłudze duszpasterskiej na rzecz rodziny emigranta ważne jest podjęcie formacji do małżeństwa i regularnie prowadzone poradnictwo rodzinne⁵⁹. Dodatkową opieką należy otoczyć małżeństwa etnicznie i wyznaniowo mieszane tak, aby strona katolicka dawała dobry przykład chrześcijańskiego życia, a w rodzinie panował duch zrozumienia, wzajemnej tolerancji oraz modlitwy. Indywidualną opieką należy otoczyć małżeństwa niesakramentalne i ich rodziny oraz związki żyjące bez jakichkolwiek uregulowań prawnych. Ważnym zada-

⁵⁴ Por. EMCC art. 16 par. 2.

⁵⁵ Tamże, nr 86-88.

⁵⁶ Tamże, nr 42; por. J. Krajczyński, *Prawo rodziny do opieki duszpasterskiej*, Ząbki 2007, s. 346.

⁵⁷ EMCC nr 6; por. Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*, nr 23.

⁵⁸ Por. Benedykt XVI, *Trzeba odważnie i wytrwale bronić rodzin migrantów...*, s. 43: „Również mój czcigodny poprzednik Jan Paweł II w orędziach z lat 1980, 1986 i 1993 zwracał uwagę na troskę Kościoła nie tylko o osobę migrującą, ale i jej rodzinę, która jest wspólnotą miłości i czynnikiem integrującym”.

⁵⁹ Por. *Program szkoleniowy w zakresie poradnictwa rodzinnego dla ośrodków polonijnych* (opr. W. Szewczyk), Tarnów – Hannover 2007; G. Koszałka, *Weryfikacja polskiej formacji do małżeństwa i rodziny w warunkach emigracyjnych*, „Studia Towarzystwa Chrystusowego” 8 (2006) z. 8, s. 82-100.

niem biskupa diecezjalnego *ad quem* jest troska o wymiar ekumeniczny duszpasterstwa na rzecz emigrantów⁶⁰. Dlatego też swoim nauczaniem powinien on otwierać również etniczne wspólnoty na potrzeby innych przybyszów, a szanując wolność sumienia przy zachowaniu norm *communicatio in saris*⁶¹ oraz wskazania pasterzy wiernych chrześcijana niekatolików, w dialogu z imigrantami innych religii powinien starać się prowadzić wszystkich zamieszkałych na terenie swojej diecezji do prawdy, którą jest Chrystus⁶².

4. Zadania polskojęzycznych ośrodków duszpasterskich na terenie Unii Europejskiej wobec polskich imigrantów i ich rodzin

Jak przed biskupami *a quo* i *ad quem*, tak i przed strukturami polskojęzycznego duszpasterstwa w państwach Unii Europejskiej włączenie Polski w unijne struktury zrodziło nowe wyzwania, które winny być podejmowane w kontekście teologicznych wskazań i prawnych dyspozycji instrukcji *Erga migrantem caritas Christi* z 3 maja 2004 roku. W duszpasterskiej trosce o migrujących i ich rodziny ważną rolę odegrała konstytucja apostolska Piusa XII *Exsul familia* z 1952 roku⁶³, a następnie prace Soboru Watykańskiego i soborowy Dekret o pasterskich zadaniach biskupów *Christus Dominus*, motu proprio Pawła VI *Pastoralis migratorum cura* z 1969 roku⁶⁴ oraz instrukcja Kongregacji Biskupów *De pastoralis migratorum cura* również z 1969 roku⁶⁵ wraz z dyspozycjami Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II⁶⁶. Jednak, zgodnie z wytycznymi wspomnianej już instrukcji Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, troska ta winna być na nowo zweryfikowana, odpowiednio zdynamizowana i adoptowana adekwatnie do mobilności Polaków i ich rodzin.

W procesie dostosowawczym struktur polskojęzycznego apostoła tu w państwach członkowskich Unii Europejskiej należy zauważyć,

⁶⁰ EMCC art. 17.

⁶¹ KPK kan. 844.

⁶² EMCC art. 17 par. 1-2.

⁶³ Pius XII, Konstytucja apostolska *Exsul familia*, AAS 44 (1951) s. 649-704.

⁶⁴ Paweł VI, Motu proprio *Pastoralis migratorum cura*, AAS 61 (1969) s. 600-603.

⁶⁵ Kongregacja Biskupów, Instrukcja *De pastoralis migratorum cura*, AAS, 61 (1969) s. 614-643.

⁶⁶ Por. A. Orczykowski, *Problemy migracji w Kodeksie Jana Pawła II*, „Prawo Kanoniczne” 39 (1996) nr 1-2, s. 157-172.

że wskazana w instrukcji *Erga migrantes...* organizacja duszpasterstwa etnicznego ma charakter egzemplifikatywny. Ważna jest jasno sprecyzowana i wypracowana na podstawie instrukcji zasada: troska o dobro duchowe imigrantów z Polski i ich rodzin każe biskupowi diecezjalnemu i proboszczowi parafii terytorialnej miejsca ich stałego lub tymczasowego zamieszkania wykorzystać wszelkie możliwości i rozwiązania, również pozakanoniczne, które w konkretnych sytuacjach zdają się być duszpastersko skuteczne, a sami imigranci powinni być protagonistami duszpasterstwa etniczno-językowego⁶⁷. Emigracyjne ośrodki duszpasterskie, niezależnie czy są kanonicznie erygowane, czy nie, są wspólnotami w teologicznym i liturgicznym znaczeniu, gdzie głoszone jest słowo Boże, sprawowane są sakramenty, prowadzona jest katechizacja⁶⁸. Zadaniem na przyszłość jest wypracowanie możliwie trwałych i kompatybilnych z duszpasterstwem Kościoła lokalnego struktur duszpasterstwa etnicznego, które będą zdolne dostosowywać się do charakterystycznych dla migracji zmienności i żywiołowości oraz będą uwzględniały stopień kościelnej integracji imigrantów i ich rodzin⁶⁹.

Dla polskojęzycznych ośrodków duszpasterskich i ich duszpasterzy ważna jest troska o tych, którzy już od lat korzystają z tej formy apostołatu oraz o polskich emigrantów z drugiego i dalszych pokoleń, ale też i o tych, którzy po wejściu Polski do Unii Europejskiej i do Strefy Schengen pojawiają się na niedzielnej Eucharystii czy innych spotkaniach, i to niezależnie od czasu pobytu poza granicami kraju, od rodzaju i czasookresu wykonywanej pracy na emigracji czy innych czynników. Wszyscy oni, niezależnie od swego „imigracyjnego statusu”, jako uczniowie Chrystusa w polskojęzycznych ośrodkach duszpasterskich powinni odnaleźć „swoją” wspólnotę i wsparcie tak dla siebie, jak i dla swojego rodzinnego i małżeńskiego życia. Dla istniejących już wspólnot polskojęzycznych ośrodków duszpasterskich mobilność Polaków wewnątrz Unii niesie wielorakie wyzwania podyktowane ewangeliczną koniecznością otwarcia się na nowych, przyjmowania ich i dzielenia się z nimi doświadczanym dobrem, a przede wszystkim słowem Bożym i sakramentami. Wyzwania te, analizowane i podejmowane przez kapelanów/misjonarzy polskojęzycznych ośrodków duszpasterskich, powinny brać pod

⁶⁷ EMCC nr 91.

⁶⁸ Por. Tamże, nr 92.

⁶⁹ Tamże, nr 90.

uwagę tak stopień integracji kościelnej korzystających z posługi danego ośrodka, jak i zdolność do sprostania nowym wyzwaniom wobec zmieniających się warunków czasu, miejsca i osób⁷⁰, tak aby polscy imigranci wraz ze swoimi rodzinami wszędzie w Kościele znajdowali swoją ojczyznę⁷¹.

Zakończenie

Emigracja ma to do siebie, że podejmujących ją i ich rodziny stawia w sytuacji zawieszenia pomiędzy krajem pochodzenia a krajem stałego lub tymczasowego zamieszkania, pomiędzy przeszłością a przyszłością, pomiędzy rodzimą parafią a wspólnotą miejsca osiedlenia, pomiędzy rodzimą kulturą i językiem a kulturą środowiska przyjmującego przybyszów. Tych pierwszych rzeczywistości już nie ma, te drugie są bardzo niepewne. Taka sytuacja musi wpływać na małżeństwo i rodzinę, i to obojętnie, w jakim wymiarze są one dotknięte migracją, rozłąką i obcością. Opieka duszpasterska na rzecz rodziny dotkniętej migracją koncentruje się na religijnym powołaniu rodziny, która jako „Kościół domowy” ma spełniać sobie właściwe funkcje. W trosce o jedność małżeństwa i integralność rodziny emigracyjnej duszpasterze, tak *a quo*, jak i *ad quem*, poprzez właściwe struktury duszpasterstwa powinni przypominać chrześcijańskie zasady życia małżeńskiego i rodzinnego oraz podejmować wszelkie działania w celu zabezpieczenia wspólnotowości rodziny, tak aby rzeczywiście migracja w swojej złożoności, tak dla migrantów, jak i ich małżeństw i rodzin, coraz bardziej jawiła się jako szansa realizacji ich jednostkowego chrześcijańskiego powołania, a sam emigrant w swoim małżeństwie i ze swoją rodziną był postrzegany ostatecznie jako droga Kościoła.

⁷⁰ Por. Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, nr 18.

⁷¹ Por. W. Necel, *Udział Polski w procesie integracji Europy wyzwanie dla duszpasterstwa emigracyjnego*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 1 (2002) s. 78.

Sorge über die Ehe eines Migrantes und seine Familie in der Instruktion *Erga migrantes caritas Christi*

Migrationen innerhalb der Europäischen Union führen dazu, dass das Phänomen der Migration in sich immer mehr einen permanenter Charakter annimmt und eine strukturelle Dimension bekommt. Deshalb gibt es eine Dringlichkeit zur Ausarbeitung einer Reflektion über die gegenwärtigen Formen der Evangelisation der polnischen Diaspora in den Staaten der EU. Interne (innerhalb der EU) Migrationen von Polen sind auf die europäische Bürgerschaft und der Dynamik des Arbeitsmarktes ausgerichtet. Diese Migrationen werden als wichtige Komponenten der gesellschaftlichen, politischen, ökonomischen und demographischen Wirklichkeit der EU wahrgenommen. Als solche bringen sie neue Pastoralaufgaben für die Kirche der Herkunftsgemeinde (a quo) und auch für die Kirche der Ankunfts-gemeinde (ad quem), da wo der Migrant wohnt oder nur sich temporär aufhält. Sie bringen auch neue Aufgabefelder für die Strukturen der polnisch-sprechenden Seelsorge in EU Staaten. Diese neue Herausforderungen erzwingen eine adequate Zusammenarbeit zwischen den obengenannten Kirchen, in der eine besondere Rolle der polnisch-sprechenden Seelsorge zugeteilt wird.

Wenn man die Aufgaben der Kirche in Polen und der lokalen Kirchen in den EU Staaten die polnische Migranten aufnehmen systematisiert sowie die Rolle der polnisch-sprechenden Zentren der Seelsorge für die frischgekommenen polnischen Migranten betrachtet, eine besondere Zuwendung und Reflexion gehört dem Apostolat für ihre Ehe und Familien.

Emigration zeichnet sich dadurch aus, dass diejenigen die sich dafür entschieden haben zusammen mit ihren Familien sich in einer Zwischensituation befinden: von ihrem Herkunftsland und dem Ankunftsland in dem sie Dauerhaft oder nur zietlich begrenzt wohnen, zwischen Vergangenheit und Zukunft, zwischen der Heimat-gemeinde und der Gemeinschaft des Wohnortes, zwischen der Heimatkultur mit der Muttersprache und der Kultur der Umwelt, die die Ankömmilinge aufnimmt. Diese ersten Wirklichkeiten gibt es nicht mehr und die Zweiten sind sehr ungewiss. So eine Situation muss zweifellos die Ehe und die Familie des Migranten beeinflussen, unabhängig davon in welcher Dimension sie von Migration, Trennung oder Entfremdung betroffen sind. Die seelsorgerische Betreuung für eine Familie die von der Migration betroffen ist konzentriert sich auf die religiöse Berufung der Familie, die als „Hauskirche“ ihre adäquate Funktionen erfüllen soll. In der Sorge um die Einheit der Ehe und die Integrität der Migrantenfamilie Seelsoger sowohl a quo und ad quem sollen durch die adäquaten Strukturen der Seelsorge die grundsätze des Ehe- und Familienleben erinnern sowie diejenigen Maßnahmen unternehmen, um die

Gemeinschaft der Familie zu sichern, so dass die Migration in ihrer Komplexität sowohl für die Migranten als auch für ihre Ehen und Familien immer mehr als eine Chance der Realisierung der individuellen christlichen Berufung wird und der migrant selbst in seiner Ehe und mit seiner Familie schließlich als den Weg der Kirche wahrgenommen wird.